

Vilis LĀCIS

1904—1966

Rakstnieks, valsts un sabiedrisks darbinieks

Viens no vispretrunīgāk vērtētajiem latviešu rakstniekiem. Stāstnieks, kura darbi latviešu literatūrā izceļas ar raitu sižetu un spraigāko notikumu risinājumu. Vilis Lācis ir viens no rakstniekiem, kas ticis "milēts un nīsts". Viņš ir rakstnieks, kas radījis daudz spilgtu darbu, bijis ļoti populārs.

Vilis Lācis dzimis 1904. gada 12. maijā Rīgas apriņķa Mangaļu pagasta Rinūžos. Mācījies Daugavgrīvas draudzes skolā (1912—1917). Pirmā pasaules kara laikā kopā ar ģimeni devies bēgļu gaitās uz Sibīriju, Altaja novadu, kur mācījies Barnaulas skolotāju seminārā (1917—1918), vēlāk strādājis par ciema padomes sekretāru un klusībā rakstījis dzejoļus par dabu, dzīvi, stāstus un ludziņas pašdarbniekiem. Pirmās publikācijas bija korespondences un fejetoni laikrakstā "Sibīrijas Cīņa" 1920. gadā.

1921. gadā Vilis Lācis atgriezās Latvijā. Bijis zvejnieks, ostas strādnieks, kurinātājs uz kuģiem, bibliotekārs, bet 1925. gadā dienējis Latvijas armijā. Pirmais stāsts "Sieviete" publicēts žurnālā "Domas" 1930. gadā. Strādājis par krāvēju Eksportostā. 1928. gadā mērķtiecīgi sācis nodarboties ar rakstniecību. Pirmie romāni: "Atbrīvotais zvērs" (1930—1931), "Putni bez spārniem" (1931—1932) un "Zvejnieka dēls" (1933—1934). Latvijas brīvvalsts laikā Vilis Lācis rakstīja ļoti intensīvi. Tapa romāni "Pūļa elks", "Senču aicinājums" (abi 1935), "Akmeņainais ceļš" (1939), "Vecā jūrnieru ligzda" (1937—1938), kā arī stāsti.

1939. gadā sabiedrisko lietu ministrs Alfrēds Bērziņš sarūpēja līdzekļus pirmajai latviešu lielfilmai "Zvejnieka dēls". Romāns tika ekranizēts 1940. gadā, filmu sāka demonstrēt arī Kauņā un Tallinā. A. Bērziņam bija savs slepenais dienests, kas lieliski zināja par Viļa Lāča sakariem ar komunistiem, taču A. Bērziņš lika viņu pieņemt "Jaunāko Zīņu" redakcijā par štata līdzstrādnieku.

Vilis Lācis sarakstījis 20 romānus un garos stāstus, 58 stāstus un sešas lugas. Pēc V. Lāča darbu motīviem uzņemtas astoņas pilnmetrāžas un multiplikācijas filmas, sacerētas divas operas — M. Zariņa opera "Uz jauno krastu" un O. Grāviša opera "Vanadziņš", kā arī R. Grīnblata balets "Rigonda" pēc garā stāsta "Pazudusi dzimtene" motīviem. No 1970. līdz 1980. gadam 26 sējumos izdoti Viļa Lāča "Kopotī raksti".

1940. gadā, sarkanajai armijai okupējot Latviju, Vilis Lācis ieņēma iekšlietu ministra amatu okupācijas varas izveidotajā A. Kirhenšteina valdībā, tad LPSR Tautas komisāru padomes un Ministru padomes priekšsēdētāja amatu (līdz 1959. gadam), Otrā pasaules kara laikā dzīvoja evakuācijā Maskavā. Visu šo laiku V. Lācis čakli rakstīja jaunus darbus, kā arī pārveidoja Latvijas brīvvalsts laikā tapušos. Tā romāns "Vecā jūrnieru ligzda" pārtapa par "Zītaru dzimtu" (1955) ar laimīgām beigām. V. Lāča darbi kļuva par t.s. sociālistiskā reālisma paraugu sociālā romāna žanrā. Atbilstoši savām iespējām un pasaules uzskatam V. Lācis atveidojis daļu latviešu tautas 20. gadsimta vēstures, tēlojot galvenokārt mērķtie-

cīgus un stipras gribas cilvēkus. Vēstījumā saista intriga un raits, spraigs sižets. Padomju laikā rakstītajos darbos vēstures interpretācijā izpaužas autora komunistiskā pārliecība (vai konjunktūra), dažkārt acīm redzama subjektivitāte, romānos tēli grupēti pozitīvajos un negatīvajos.

Viļa Lāča romāni tulkoti apmēram 50 valodās, daudzkārt dramatisēti un iestudēti. Padomju laikā pēc rakstnieka darbiem tika uzņemtas vairākas filmas, nozīmīgākās no tām ir "Mājup ar uzvaru" (1947), "Zvejnieka dēls" (1957), "Vētra" (1960), "Vanadziņš" gan kā aktierfilma 1972., gan kā leļļu filma 1978. gadā, "Zītaru dzimta" kā televīzijas seriāls 1989. gadā.

1947. gadā Vilim Lācim piešķirts LPSR Tautas rakstnieka nosaukums. Padomju vara savā izpratnē dāsni atlīdzināja Vilim Lācim par centieniem popularizēt komunisma idejas — viņš kļuva par septiņu Ļeņina ordeņu, I pakāpes Tēvijas Kara ordeņa un divu Staļina prēmiju laureātu. Abas prēmijas (1949, 1952) viņam tika piešķirtas par romāniem "Vētra" (1946—1948) un "Uz jauno krastu" (1952), abi romāni ekranizēti. Romānā "Vētra" V. Lācis ņirdzīgi aprakstījis arī savu seno labdari A. Bērziņu (kā Alfrēdu Nikuri).

Rakstot par Vili Lāci, nevar nepieminēt viņa kolaboracionismu ar padomju okupācijas režīmu no 1940. gada līdz mūža beigām. 1940. gada 23. jūnija radiorunā viņš aicināja iztīrīt iekšlietu ministriju no reakcionāriem elementiem un tautas ienaidniekiem. Laikā no 17. jūnija līdz 5. augustam, kad Latvija tika anektēta un iekļauta PSRS sastāvā, tika apcietināti 184 cilvēki un deportēti uz citu valsti — Padomju Savienību. Ko apcietināt vai deportēt, izlēma Maskavā, taču daudzi aresti un deportācijas, piemēram, ģenerāļa Jāņa Baloža deportācija tika apstiprināta ar V. Lāča parakstu. Pēc PSRS iekšlietu tautas komisariāta konsultantu norādījumiem V. Lācis parakstīja rīkojumu par vairāk nekā 100 Latvijas politisko un sabiedrisko darbinieku arestu un deportāciju. 1940. gada 26. augustā viņš izdeva rīkojumu, ar ko tika pavēlēts no grāmatu veikaliem, antikvariātiem, kioskiem un bibliotēkām izņemt visas grāmatas, brošūras un citus poligrāfiskos izdevumus, kuri cildina gāzto "plutokrātisko režīmu" un ir kaitīgi padomju iekārtai un neatbilstoši marksistiskajam pasaules uzskatam.

Pirmais padomju okupācijas gads tautas apziņā pamatoti iegūlies kā "baiga gads": 1941. gada 14. jūnijā deportācijās no Latvijas tika izvesti vairāk nekā 15 tūkstoši cilvēku. Vēl lielākus mērogus terors sasniedza otrajā padomju okupācijā pēc 1944. gada jūlija. 1949. gada 25. martā izsūtīti vairāk nekā 40 tūkstoši cilvēku, un šo lēmumu par t.s. kalaku deportāciju, protams, arī pieņēma Maskava, bet Rīgā to parakstīja Vilis Lācis.

Vilis Lācis atbalstīja Eduarda Berkla reformas, tādēļ tika aizsūtīts pensijā 1960. gadā. Vilis Lācis miris 1966. gada 6. februārī Rīgā, apbedīts Meža kapos, kur 1974. gadā atklāts kapa piemineklis (tēlnieks A. Gulbis, arhitekts J. Skalbergs).

"Jaunāko Zīņu" autors. 1939. gada 11. maijā Vilis Lācis publicē savu "Mijkrēsla vīziju", kas ir K. Ulmana 15. maija apvērsuma cildinājums: "Tā ir mierīga, droša un laipna dzīve, ko šī tauta ceļ savām rokām un vienoto gribu. Un pravietis runā: Jā, tā būs brīva un laimīga tauta. Tai vairs nav Kangara, viens prāts, viena griba un visiem viens mērķis ir to apskaidrojuši. Tā ir macījiesies saprasts, ka vienīgi savā zemē un savā tautā cilvēks var būt visbrīvāks un vislaimīgāks."

1935. gadā — sabiedrisko lietu ministra Alfrēda Bērziņa protežē. A. Bērziņš zināja par Viļa Lāča sadarbību ar lieliniekiem, taču lika pieņemt viņu "Jaunāko Zīņu" redakcijā par līdzstrādnieku, atrada naudu "Zvejnieka dēls" ekranizācijai. Vēlāk V. Lācis savu labvēli sarkastiski izsmies romānā "Vētra", saucot viņu par Alfrēdu Nikuri

Sociālistiskā reālisma iedibinātājs latviešu sociālā romāna žanrā. Vilis Lācis uzstājas Vissavienības rakstnieku 2. kongresā Maskavā 1956. gadā

Parakstījis pavēles par Latvijas iedzīvotāju deportāciju 1941. gada 14. jūnijā. Vilis Lācis kopā ar padomju "drošības orgānu" virsniekiem, kas organizēja latviešu izsūtīšanu uz Sibīriju "baigajā gadā"

Vilis Lācis un Jānis Kalnberziņš 1950. gada Jūrmalā. J. Kalnberziņš bija Padomju Savienības iestāts diversants, kas organizēja nelegālas Komunistiskās partijas darbu, 1939. gadā arestēts, 1940. gadā, Padomju Savienībai okupējot Latviju, kļuva par Latvijas Komunistiskās partijas pirmo sekretāru (līdz 1959. gadam), pēc tam līdz 1970. gadam bija LPSR Augstākās padomes priekšsēdētājs

Savā darba kabinetā 1963. gadā. Vilis Lācis, par spīti aizņemībai valsts darbā, diendienā daudz rakstīja

1951. gadā — saņemot Ļeņina ordeni no PSRS Augstākās padomes prezidija priekšsēdētāja Nikolaja Šverņika. Vilis Lācis saņēmis septiņus Ļeņina ordenus un divas Staļina prēmijas, kas vēlāk tika nosauktas par PSRS Valsts prēmijām. V. Lācis 50. gados bija visvairāk publicētais un godalgotais rakstnieks Padomju Savienībā

Populārs lektors. Vilis Lācis labprāt un interesanti uzstājies studentu auditorijās. Attēls: V. Lācis 1952. gadā Latvijas Valsts universitātes aula

Demokrātiski tērpts valstsvīrs. Vilis Lācis bija LPSR Ministru padomes priekšsēdētājs un PSRS Augstākās padomes Tautību padomes priekšsēdētājs

PSRS Augstākās padomes pārstāvis. 50. gados Padomju Savienībā tika tēlota visu republiku līdztiesība, dažkārt vizītes ārvalstīs vadīja kādas mazās republikas lderis. Attēls: Vilis Lācis viņa vadītajā PSRS delegācijas vizītē Beļģijas parlamentā 1957. gadā

"Cilvēks patiesībā vairs nedzīvoja, bet tēloja dzīvi, viņi domāja, ka tas esot kaut kas vairāk. Melodami cits citam, viņi meloja arī sev, un meli kļuva par viņu dzīves patiesību." (V. Lācis)